

סוכות חלק ב': זמן שמחתנו

שבוע שמרקיד אותנו למשך כל השנה

ובנו מכירים את אמרתו של רבי נחמן מברסלב, "מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד". יחד עם זאת, בלוח היהודי יש מועדים מסוימים שהשמחה עומדת במרכזם. בכל המועדים יש מצווה לשמוח, אך רק סוכות מיועד להיות "זמן שמחתנו". בתלמוד נאמר כי מי שלא ראה את שמחת בית השואבה בחג הסוכות בבית המקדש, לא ראה שמחה מימיו! בשיעור זה, השני לחג הסוכות, נתמקד ברעיון של השמחה הספציפית לחג זה, נחקר מהיכן מגיעה שמחה זו ובמה היא מתבטאת.

עוד בנושא תוכלו לקרוא בשיעור "המבט היהודי על השמחה".

שיעור זה יתייחס לשאלות הבאות:

- ☞ כיצד מלמד אותנו חג הסוכות להיות מאושרים?
- ☞ מהו סוד השמחה הייחודית של חג הסוכות?
- ☞ מהי "שמחת בית השואבה"?
- ☞ מה פירוש האמירה "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"?

מבנה השיעור:

חלק ראשון:

- שמחת חג הסוכות
- פרק א. מצוות "ושמחת בחגך"
- פרק ב. השמחה של חג האסיף
- פרק ג. האסיף הרוחני לאחר הימים הנוראים

חלק שני:

- החגיגה של סוכות – שמחת בית השואבה
- פרק א. טקס שמחת בית השואבה
- פרק ב. המשמעות העמוקה יותר של שמחת בית השואבה
- פרק ג. הסמל של אהבת ה'
- פרק ד. השמחה שבידיעה כי הפוטנציאל שלי בהישג ידי

באמצע המאה ה-19, לא הרחק מן העיר פיטסבורג בפנסילבניה, חי איכר פשוט שביקש להתקדם בחיים. הוא שמע כי בקנדה גילו נפט, ומכר את 40 חוותו על מנת לחפש את מזלו בצפון. הבעלים החדשים של החווה סקר את השטח כדי לסדר השקיה לעדר הפרים שלו, ומצא כי בעל הבית הקודם סידר את המקום בצורה נאה. מן הגבעה זרם נחל קטן, והמוכר הניח קורה לרוחב הנחל בזווית מסוימת, על מנת למנוע זרימתו של קצף שחור אל תוך המים. סכר מאולתר זה שמר על נקיות המים עבור הבהמות.

עד מהרה גילה הקונה מהו הקצף השחור הזה... במשך עשרים וחמש שנה, נעזר בעליו הקודמים של החווה, אשר מכר את אדמתו כדי לחפש נפט בקנדה, בסכר שלו כדי למנוע - זרימה של נפט! הנפט שהתגלה שם הוערך אז בשווי של מאה מיליון דולר. מאז, הפכה חווה זו לעיר - טיטוסוויל, פנסילבניה.

הסיפור - מפורסם. אך יש לו ערך רק כאשר מבינים כי מעבר להתבדחות על חשבון אותו איכר עני, העניין נוגע גם לנו. כי כולנו עושים אותו דבר. אנו מחפשים אושר, אנו רוגזים על המכשולים, אך מקורות האושר כבר מצויים כאן, אם רק נקדיש את הזמן לגלותם. (מתוך הרב ישראל מילר, 'What's Wrong With Being Happy?', הוצאת ארטסקרול, עמ' 178)

אנשים נודדים לבקש את האושר ברחבי העולם, ובסופו של דבר מגלים אותו בחצר שלהם. בסוכות, אנו מוצאים כי השער להבנת השמחה ולהשגתה, לאושר האמיתי, נמצא - פשוטו כמשמעו, בסוכה שבחצרך.

חלק ראשון: שמחת חג הסוכות

היהדות רואה באושר, ובביטוי בצורת שמחה, דבר שאינו רק רצוי אלא חובה. אנו מצויים לשמוח! חג הסוכות מכונה זמן שמחתנו. אך מדוע עלינו לשמוח כל כך בחג הסוכות?

פרק א. מצוות "ושמחת בחגך"

1. רמב"ם, הלכות יום טוב ו:ז-יח - ראשית, על האדם לשמח את בני משפחתו הקרובים באמצעות הדברים האהובים עליהם.

וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלווים עליו, שנאמר "ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך..." (דברים טז, יד)

כיצד? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין.

מלבד המצווה הכללית לשמוח בחגים, יש מצווה מיוחדת לשמוח בחג הסוכות. המצווה הספציפית של שמחה בסוכות נכתבה בתורה שלוש פעמים.

2. ויקרא כג:לט-מ; דברים טז:טו - מצווה ספציפית לשמוח בתקופת האסיף.

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון: ... ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים:

חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנד ומיקבך: ושמחת בחגך... שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכך ה' אלקיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח:

כיצד ניתן לצוות עלינו להגיע למצב רגשי של שמחה במהלך חג הסוכות?

3. מורשה – באופן טבעי, הכרה במצוות המקיפות את חג הסוכות מעוררת את האדם לשמוח.

כיצד ייתכן כי יצונו עליונו לשמוח? ניתן לצוות עלינו לעשות "מעשה" כגון לאכול מצה או לתת צדקה, אך כיצד ניתן לצוות עלינו להגיע למצב רגשי של שמחה? התשובה היא כי באמצעות המצוות הנפלאות המקיפות את חג הסוכות – ישיבה בסוכה, נטילת ארבעת המינים, ואכילת סעודות חגיגיות – מגיע האדם באופן טבעי למצב של שמחה!

אם נבין את המצוות המקיפות את חג הסוכות ונעסוק בהן בלב שלם, יש בכוחו של חג זה לעורר בנו שמחה יתרה. הכרה במסרי הסוכה וארבעת המינים שנדונו בשיעור הראשון והטמעתם של מסרים אלה: הזכייה בדין של ראש השנה ויום הכיפורים; הכרה בכוחו ובאחדותו של עם ישראל; היופי שבשימוש בגופנו ובמוחנו למטרה נעלה יותר; הביטחון הנובע מן ההכרה כי ה' מקיים אותנו, מגן עלינו ומדריך אותנו; ההבנה כי העולם הזה הוא פרוזודור לעולם הבא וכן ההתחברות לתחושת השלווה והביטחון שהסוכה מחדירה בנו, בכוחם להסב לנו אושר רב!

בשני הפרקים הבאים נדון בשני מרכיבים חשובים נוספים של חג הסוכות המביאים לאושר: (1) שמחת האסיף, (2) שמחה הנובעת מן האנרגיה הרוחנית שמקורה בימים הנוראים.

פרק ב. שמחת חג האסיף

המצווה לשמוח בחג הסוכות קשורה לתקופת השנה הייחודית שבה חל החג. שלושת הרגלים מתוארים בתורה כמונחים הנוגעים לעונה החקלאית שבה הם מתרחשים:

1. פסח מכונה "חג האביב", משום שהוא מציין את תחילת הבשלת התבואה בשדות.
2. שבועות מכונה "חג הביכורים" משום שהוא מציין את הבאת הביכורים מן הפירות שהבשילו.
3. סוכות מכונה "חג האסיף" משום שהוא מציין את איסוף יבולי החיטה אל תוך הבית.

1. שמות כג:טז – סוכות הוא חג האסיף.

וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באסף את מעשיך מן השדה:

2. רש"י, שם – האסיף הוא עת איסוף היבול לתוך הבית.

וחג האסיף - הוא חג הסוכות: באסף את מעשיך - שכל ימות החמה התבואה מתיבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים:

3. תוספות, דברים טז:יד – מאחר שהאסיף מסתיים בתקופת חג הסוכות, מצווה עלינו התורה לשמוח בזמן זה.

אתה מוצא כתיב שלש שמחות בחג הסוכות... וגבי שבועות לא כתיב אלא חדא ושמחת לפני ה' אלקיך, וגבי פסח לא כתיב שמחה כלל לפי שפסח עדיין לא נלקטו תבואות ולא פירות האילן... אבל בחג הסוכות שלקטו התבואות ופירות האילן וגם הכל נאסף לתוך הבית אז השמחה היא שלימה לכך כתיב ביה שלש שמחות.

יש סיבה עמוקה לכך שאיסוף התבואה מתקשר לחג הסוכות.

4. הרב מרדכי בכר, Gateway to Judaism, עמ' 145-146 – התורה מבקשת כי נחגוג ונשמח, ושנתעל שמחה זו למערכת היחסים שלנו בין אדם למקום ובין אדם לחברו.

בתורה, ידוע חג הסוכות גם בשמו "חג האסיף", משום שחוגגים אותו בתקופת השנה שבה אוספים את היבול שנקצר זה מכבר לתוך הבתים והאסמים. כאשר אוסף אדם את שפע יבולו, באופן טבעי מתמלא הוא שמחה עצומה.

בקלות, ניתן להפוך שמחה זו לגאווה: האדם יכול להתמלא חשיבות עצמית וגאווה על הישגיו; גאווה זו מרחיקה אותו מה' (כפי שמתואר בדברים ח:יב-יח).

אולי תעלה בלבנו המחשבה כי התרופה המתאימה תהיה תקופה של צום ותשובה. אך היהדות אינה מתכחשת לטבע האנושי ואינה מדכאת אותו; היא מבקשת לנצל טבע זה בדרכים חיוביות. התורה מורה כי נחוגג ונשמח, אך עלינו לתעל שמחה זו אל מערכת היחסים שלנו בין אדם למקום ובין אדם לחברו (גור אריה, בראשית מד:כט). נוכל לנצל הזדמנות זו להעריך את טובו של ה' וכן לחלוק את מזלנו הטוב עם הזולת... לכן אל לנו להתכחש לגשמי ואף לא להתבוסס בו; עלינו לרומם את הגשמי למטרה נעלה יותר (הרב הירש, חורב ב:לא:223).

פרק ג. האסיף הרוחני לאחר הימים הנוראים

נוכל לסקור את גור, רובין, גילברט, הדלאי-למה וכותבים רבים אחרים באתר happier.com - ולקבוע את חמשת המרכיבים הבטוחים ביותר, היציבים ביותר של השמחה והאושר: (1) הימצאותם של הדברים היסודיים – מזון, מחסה, בריאות ובטיחות. (2) שינה מספקת. (3) קיומן של מערכות יחסים החשובות לך. (4) טיפול בעצמך ובזולת מתוך חמלה. (5) עבודה או תחום עניין המעסיק אותך.

איני רואה כיצד אפילו האדם יפה הנפש ביותר, או האדם היציני ביותר יוכלו לחלוק על כך.

הבעיה האמיתית עם האושר אינה קשורה למבקשים אותו או לספרים שלהם; הבעיה נמצאת באושר עצמו. אושר דומה ליופי: חלק מהדרו מבוסס על כך שהוא חולף. הוא עמוק, אך לעתים קרובות קצר (כפי שמנסח זאת פרוסט). הדבר מתבטא רבות, הן בפרוזה והן בשירה. פרנק קרמוד כתב, "נדמה כי יש מעין אסון הבנוי לתוך מרקם החיים." "להחזיק באושר פירושו להחזיק בהבנה כי העולם עובר וחומק מאיתנו, שעלי הכותרת נושרים, ושהאהוב מת. שום מידה של לגלוג, שום מידה של הזעפת פנים לא תמנע מאיתנו להכיר בהנאה של השמש על פנינו או תציל אותנו מן ההבנה הבוגרת כי שמש זו לא תוכל להישאר לעולם. (מתוך Amy Bloom, The Rap on Happiness. www.nytimes.com, January 29, 2010)

האם השמחה היא תוצר של מרשם מסויים? האם נוכל להעריכה רק בהיעדרה? כפי שאמר דניס פרגר, שמחה היא בעיה רצינית. כולנו רוצים בה, אך איננו יודעים בדיוק כיצד להשיגה. חג הסוכות מלמד אותנו כי שמחה קשורה לקשר שלנו עם ה'.

הדבר ניכר בחג הסוכות, כאשר "באספך את מעשיך מן השדה" מקבל גם ממד רוחני. עם ישראל סיים זה עתה תקופה אינטנסיבית של חשבון נפש, תשובה ותפילה במהלך חודש אלול, ולאחר מכן בראש השנה וביום הכיפורים. במשך תקופה זו אנו עמלים בשדות הצמיחה הרוחנית. בסוכות, אנו קוצרים – ואוספים – את ההשראה, השמחה וקרבת האלוקים אשר נוצרו במהלך ימי התשובה.

1. הרב שלמה וולבה, "עלי שור" כרך ב', עמ' 451 (מצטט את הלכות לולב ח:יב) – השמחה בסוכות נובעת מן המחילה ביום הכיפורים.

אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, חג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים [ויקרא כג:מ].

השמחה היתירה של סוכות באה בעקבות ימי הדין ומחילת העונות... הרי עיקר השמחה היא להטהר מחטא!

2. הרב חיים פרידלנדר, "שפתי חיים" כרך א', עמ' 348 – תהליך התשובה מסיר את המחסומים המבדילים בינינו לבין ה'. זהו המקור האמיתי לשמחתנו בסוכות.

סוכות ושמייני עצרת הם זמן שמחתנו, שמחה הנובעת מתוך קרבה אל השי"ת לאחר ימי הדין והכפרה, "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוקיכם" (ישעי' נט, ב). העוונות הם מחיצה בין הקב"ה לישראל, וע"י כפרת העוונות מתבטלת מחיצה זו ומתקרבים אל הקב"ה, קרבה זו מביאה ליזמן שמחתנו.

קרבת האלוקים המושגת באמצעות התשובה בראש השנה וביום הכיפורים מאפשרת לנו להיכנס, כביכול, לבית ה', שהסוכה מסמלת אותו.

3. הרב שמשון פינקוס, "שיחות הרב שמשון פינקוס" סוכות, עמ' 32 – קרבת ה' היא כזאת שנוכל לדור עם ה' בסוכה.

כידוע צורת החיים של האדם תלויה בסביבה שלו, בשכנים שלו ... כמוש"כ הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"א) שאדם נמשך אחרי אנשי סביבתו ... כשמוגיע חג הסוכות הקב"ה מכניס אותנו כביכול לביתו לסוכה, צורת חיים כזו בצלו של הקב"ה ... בונה בתוכנו מצב של חיים אמיתיים עם בורא העולם. זוהי עיקר המטרה של חג הסוכות.

העבודה המוטלת עלינו בהיותנו בתוך הסוכה היא השמחה. אל השמחה ניתן להגיע אך ורק מתוך הכרה פנימית שרק אורה זו שבתוך הסוכה היא האורה הנעימה לנו, זו החברה המתאימה לנו והמוצאת חן בעינינו. עבורנו חיים עם קודשא בריך הוא מהווים אושר שאין כמוהו.

בסופו של דבר, מאפשרת לנו הישיבה בסוכה עצמה להתמקד בסדרי העדיפויות האמיתיים בחיים. שינוי מבני זה בעצמו מביא אותנו אל השמחה:

4. הרב יעקב ניימן, "דרכי מוסר", עמ' 283-284 – שמחה מגיעה מתוך ההכרה בכך שהעולם הזה הוא זמני ואילו הקשר עם ה' הוא נצחי.

אמרין במס' סוכה, צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, לכאורה לפי השקפה ראשונה קשה להבין הלא חג הסוכות הוא זמן שמחתנו ... ואם מצוה להרבות בשמחה זו מדוע צוה התורה לצאת מדירת קבע ולשבת בדירת עראי הלא זה מפריע לשמחה?

אמנם אם נתבונן בזה נראה כי שמחה אמיתית לא יכולים להשיג אלא כשבאים לידי הכרה כי העולם הזה הוא רק ישיבת עראי, כי מי שחושב כי תכלית האדם הוא בעולם הזה ועושה כאן ישיבת קבע א"א לו להגיע לידי שמחה פנימית. כי בדרך כלל מי שהוא משוקע בהבלי העולם הזה חסר לו שמחה כי שמחה הוא דבר רוחני ומגיעים לשמחה רק אלו שמתקרבים אל ה' ית"ש.

שתי סיבות נוספות לשמחה שלנו בסוכות נובעות מן ההכרה כי (1) עתידנו תלוי בבחירתנו, (2) ליהדות יש ייחוס גדול ושורשים עמוקים.

5. הרב יצחק ברקוביץ, Aishaudio.com, A Focus on Security – חג הסוכות מביא לנו אושר כי אנו מכירים בכך שאנו שולטים בגורלנו וכי הייחוס שלנו מעוגן בעבר.

מי באמת מנהל את העולם? ה'? לא. אנו עושים זאת. [מובן כי ה' מנהיג ומכוון את העולם, אך] אנו שולטים בגורלנו באמצעות קבלת החלטות. מי מכתוב את עתידנו? אנחנו. יש לנו בחירה חופשית. נוכל לבחור בטוב. ייתכן כי לא תמיד תהיה זו הדרך הנכונה, אך החיים יהיו מלאי משמעות. לכן, החיים שלנו יהיו מהנים. אם נבחר לא לשנות את אופיינו, החיים יהיו מלאי סבל. נישאר אינפנטילים.

אז מי מחליט כיצד יתנהלו החיים? אנחנו. אם אתה מבקש משמעות, השהייה שלך בעולם תהיה מהנה. אם אתה מחפש נוחות, היא לא תהיה מהנה. בראש השנה וביום הכיפורים, למדנו כי הכל תלוי בנו. אין אנו צריכים לחשוש מאיש פרט לעצמנו. אין אנו מאמינים כי "ה' מושיע". היציאה לסוכה מלמדת אותי כי אל לי לחשוש משום דבר חיצוני. אני יכול לחיות בשלום עם עצמי ועם סביבתי. זאת תחושה של השלמה עם כל מה שסביבי, הן חיצוני והן פנימי. בסופו של דבר, שגיאותיי ועבירותיי הן שגורמות לבעיות שלי. עלינו להשתמש בשכלנו.

החלק השני בביטחון שלנו הוא הידיעה כי יש לנו ייחוס. בכל אחד מימי הסוכות אנו מזמינים אושפיזין – אחד ממנהיגי עם ישראל – להצטרף אלינו. אנו מעוגנים בתוך מסורת.

על אף שענני הכבוד שאנו מזכירים בחג הזה הגנו על דור המדבר מפני נחשים ועקרבים, בסופו של דבר הם כרו את קבריהם במו ידיהם בגלל עבירותיהם. לכן, אנו לומדים כי אין דבר שעלינו לחשוש מפניו מלבד עצמנו.

נקודות לסיכום החלק הראשון:

- על אף שתמיד מוטלת עלינו חובה לשמוח בחגים שציוותה עליהם התורה, בסוכות ישנה מצווה ייחודית לשמוח.
- המצווה לשמוח בסוכות קשורה לתחושות השמחה הטבעיות שחווים אנשים בתקופת האסיף. התורה מבקשת כי נחבר את תחושת השמחה שלנו להערכה והודיה על הברכות שקיבלנו מה'.
- חג הסוכות, המגיע בעקבות הימים הנוראים, מהווה תקופת אסיף רוחנית שבה נוכל לחגוג את הטהרה המתחדשת שלנו ואת הקשר המתחדש עם ה'.
- השמחה מושגת באמצעות הפנמת המסר של סוכות: העולם הנו ארעי בלבד אך הקשר שלנו עם ה' הוא אמיתי ונצחי.

חלק שני: החגיגה של סוכות – שמחת בית השואבה

פרק א. שמחת בית השואבה

שמחת חג הסוכות הייתה מוחשית ביותר בבית המקדש בירושלים. במהלך ימי חול המועד סוכות, התקיימה שם חגיגה גדולה שכונתה "שמחת בית השואבה". בחג הסוכות, התאספו כל עולי הרגל בבית המקדש. הודלקו משואות, ניגנו בכלי נגינה, וחכמי ישראל הגדולים היו רוקדים, שרים וזורקים אבוקות באוויר בעוד אלפי אנשים צופים בהם (משנה, סוכה ה:א-ד). האירוע היה משמח מאוד.

1. משנה, סוכה ה:א-ד – אין דומה לשמחת בית השואבה.

כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו... ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן ואומרים לפניהן דברי שירות ותושבחות והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים...

המושג "שואבה" מתייחס למים שאותם שאבו הכהנים ממעיין סמוך (סוכה ד:ט). את המים ניסכו על המזבח בכל בוקר בחג הסוכות, בליווי תפילות לגשם.

2. משנה, ראש השנה א:ב – בחג הסוכות העולם נידון לגבי הגשם בשנה הבאה.

בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהילים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, ובחג נידונין על המים.

3. תלמוד בבלי, ראש השנה טו. – ניסוך המים על המזבח על מנת להתברך בגשם.

ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג - אמר הקדוש ברוך הוא, נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה.

המים המדוברים הם מים הנשאבים ממעיין השילוח, שאותם מנסכים על המזבח. ניתן היה לצפות כי החגיגה תיקרא על שם ניסוך המים ולא על שם שאיבתם. השם הבלתי מתאים, לכאורה, שופך אור על אופיה האמיתי של שמחת בית השואבה.

4. תלמוד ירושלמי, סוכה ה:א – שאיבת המים הנה משל להשגת רוח הקודש שניתן להגיע אליה רק מתוך שמחה.

א"ר יהושע בן לוי למה נקרא שמה בית השואבה שמשם שואבים רוח הקודש...

אמר רבי יונה, יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקודש, ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח.

היום, בבתי כנסת ובישיבות ברחבי העולם עושים זכר ל"שמחת בית השואבה" עם מוזיקה, ריקודים, כיבוד ודברי תורה.

5. משנה ברורה תרא:ב, מצטט את "יסוד ושורש העבודה" – חגיגות השמחה נמשכות עד ימינו.

חסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה להיות נעורים בלילות של חוה"מ סוכות ולהרבות בזמירות ושבחים... גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית דחוה"מ בחג הזה.

פרק ב. המשמעות העמוקה יותר של שמחת בית השואבה

את ההבנה העמוקה יותר של השמחה הנחוות ב"שמחת בית השואבה", יש לבסס על בריאת העולם, כאשר הבדיל ה' בין "המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע" (בראשית א:ז). לפי הרמב"ן, שלב זה בהיווצרות העולם נמנה על "סודות התורה" אשר לא נוכל להבינם ברמה פשוטנית. אך גם ללא התעסקות בהבנה הקבלית, נוכל עדיין להעריך את המסרים החשובים מאוד שמבקש המדרש לדלות מהבנה זו.

נאמר במדרש כי המים התחתונים מחו ואמרו כי אף הם רוצים לשהות במחיצתו של ה'. על מנת לנחמם, כרת עמם ה' ברית, כי המים יינסכו על המזבח בכל שנה בחג הסוכות. על בסיס מדרש זה, רואים בניסוך המים מטאפורה לעם ישראל, אשר אולי התרחק מה' במהלך השנה, אך כעת ניתנת לו ההזדמנות להתחבר שוב למקורו.

1. ויקרא ב:יג עם פירוש רש"י – ניסוך המים היה "הבטחה" מאז ימי בראשית.

וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבןך תקריב מלח: רש"י: שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים ליכרב במזבח במלח, וניסוך המים בחג.

2. בראשית א:ז – ההפרדה בין המים אשר מתחת לרקיע למים אשר מעל לרקיע נעשתה ביום השני לבריאה.

ויאמר א-להים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ויעש א-להים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן:

3. בראשית רבה ה – המים התחתונים נעצבו מחמת הריחוק.

אמר רבי ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה הה"ד (איוב כח) מבכי נהרות חבש.

4. רבינו בחיי על ויקרא ב:יג, המצטט "מדרש עשרת הדברות א" – ה' פיצה את המים התחתונים בכך שנתן להם הזדמנות להתעלות על ידי ניסוך המים.

המים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה התחילו מים התחתונים בוכים וזהו שכתוב (איוב כח) מבכי נהרות חבש.

אמר רבי אבא, בבכי נתפרשו המים התחתונים מן העליונים, אמרו אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו, העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות, עד שגער בהן הקב"ה שנאמר (ישעיה מג) הנותן בים דרך ובמים עזים

נתיבה, (נחום א) גוער בים ויבשהו, אמר להם הקב"ה הואיל ולכבודי עשיתן כל כך אין להן רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכם, שנאמר (תהלים צג) מקולות מים רבים אדירים משברי ים, ומה הם אומרים אדיר במרום ה', ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים.

5. תיקוני זהר, יט:ב – המים התחתונים ביקשו רק להיות קרובים לה'.

המים התחתונים בכו ואמרו: אנו רוצים להיות קרובים למלך.

מים תתאין אינן בוכין ואמרין אנן בעיין למהוי קדם מלכא.

6. הרב אליהו שליזינגר, "אלה הם מועדי", עמ' 445 – ניסוך המים על המזבח מהווה התאחדות שמחה של הבריאה עם בוראה, והסימבוליות שלה מורגשת על ידי כל המבקשים לשוב אל המלך.

מעתה יש לנו כבר קצת מושג על גודל הפלגת השמחה על ניסוך המים בחג, כי היות שבחג הסוכות יש תיקון גדול למים התחתונים הבוכים על שנתרחקו מאת ה', וזה ע"י כך שמנסכים אותם על המזבח והם מתקרבים לה' - נמצא שבחג הסוכות הופכת הבכיה של המים התחתונים לששון ולשמחה.

ולכן גם אנו בני ישראל מצטרפים לאותה שמחה של מים התחתונים, כדי שנקח מהם מוסר השכל לשאוף ולהשתוקק להתקרב לה', ולבכות בדמעות שלישי מאין הפוגות על שמפני חטאינו נתרחקנו מה', וכמו המים נצעק מעומק הלב אל הקב"ה: "אנן בעיין למהוי קדם מלכא".

זהו הענין שחכמינו ז"ל מביאים ראיה לשמחת בית השואבה מפסוק "ושאבתם מים בששון ממועיני הישועה", כלומר, שתצטרפו לששון ולשמחה של המים התחתונים על שזכו להתקרב לפני ה', כדי שמזה תלמדו גם אתם להצטער על הריחוק מה' ולהיות בשמחה על ההתקרבות לפני ה'.

7. הרב שמשון פינקוס, "שיחות הרב שמשון פינקוס: סוכות", עמ' 51 – ניסוך המים מסמל את שפע המים שהיו בבריאה, ושפע זה מסמל את אהבתו השופעת של ה' כלפי ברואיו.

כיצד היו מקיימים את מצות ניסוך המים? בצדי המזבח היו שני "שיתין", נקבים עמוקים עד התהום והיו מנסכים את המים לתוך הנקב. שיתין אלו נבראו בששת ימי בראשית, וזה מרומז במלה הראשונה בתורה, בראשית "ברא-שית", מכאן אנו מבינים את גודל חשיבותם של השיתין ...

ביום הראשון של הבריאה, היה כל היקום מלא במים כלשון הכתוב (בראשית א,ב): "ורוח אלקים מרחפת על פני המים". מזה הם מים? חיים! המים מרמזים על חסדיו האין סופיים של הקב"ה. בששת ימי בראשית ברא ה' את המים הראשונים ששם היו טמונים כל החיים. כל הבריאה היתה מלאה מים, שהם מרמזים על חסדיו של השם יתברך.

פרק ג. סמל אהבתו של ה'

בנוסף לכך שחוגגים את חסדו העצום של ה', מהווה שמחת בית השואבה גילוי לאהבתו הגדולה של ה' לעם ישראל.

1. הרב שלום-נח ברזובסקי, "נתיבות שלום" כרך ב', עמ' 190 – מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו – השמחה שבאהבת ה' לעמו.

חג הסוכות הוא זמן שמחתנו, שישראל שמחים עם גילוי האהבה העלאית בין קוב"ה וישראל המתגלה בחג הסוכות אשר בו הביאני המלך חדריו בבחי' הבאה לביתו...

וזה הוא ענין ניסוך המים, דמים מורה על מדת אהבה, וניסוך המים הי' גילוי האהבה בין הקב"ה וישראל. וניסוך המים הי'

הקרבת הקדוש ביותר, בין קוב"ה וישראל. וזה טעם השמחה הגדולה היתירה שהיתה בניסוך המים עד שכל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, כי בקרבן זה מתגלה האהבה שבין הקב"ה וישראל בהפלגה יתירה למעלה מכל הקרבנות...

וכמד"א ותתן לנו ד' אלקינו באהבה מועדים לשמחה וכו', וזה שורש השמחה בימים טובים מחמת גילוי האהבה.

פרק ד. השמחה שבידיעה כי הפוטנציאל שלי בהישג ידי

ביום הכיפורים, התמקדנו כל היום באסטרטגיה שתוביל אותנו להגשים את משימתנו בחיים. שמחת בית השואבה מלמדת כי נוכל להשיג את מטרותינו בלי קשר למשאבינו הכלכליים.

1. הרב משה פיינשטיין, "דרש משה", מאמר כג – בכל אדם טמון הפוטנציאל להגשים את משימתו בחיים, ללא מגבלות כלכליות.

שענין מצות ניסוך המים הוא גם להראות שכל אחד אף עני שבעניים יכול לזכות ולבקש מהקב"ה גשמי שנה, פי' שיתן לו שנה טובה וברכה מרובה, אף שאינו יכול להרבות בקרבנות ולא בצדקה, משום שאחד המרבה ואחד הממעט ורחמנא ליבא בעי שכל מעשי האדם יהי' לשם שמים.

... וילמד מזה האדם שבכל דבר ודבר אם יעשה לשם שמים הוא אדם השלם שמעשיו רצויין ובשבילו נברא העולם... וזהו טעם השמחה בניסוך המים יותר מכל מצות שבתורה, שזה מחזק כל אדם ומלמדו שיכול להשיג השלימות במה שזיכהו השי"ת שהן בכל מעשיו אף בלא חסרון כיס.

ובכן, כשם שהמים נגישים בקלות לכל אדם, בכל אדם טמונה היכולת להגשים את משימתו בחיים ללא קשר ליכולתו הכלכלית.

נקודות לסיכום החלק השני:

- ☞ האירוע הייחודי של ניסוך המים בסוכות "הובטח" על ידי ה' משחר הבריאה.
- ☞ במהלך הבריאה, הבדיל ה' בין "המים התחתונים" ל"מים העליונים". המדרש מתאר כיצד מים תחתונים אלו, המסמלים את כל המציאות הגשמית, הצטערו על התרחקותם מה' וביטאו רצון חזק לסגור את הפער בין השמים לארץ.
- ☞ ה' העמיד את המים במקומם, אך גם נתן להם מתנה: פעם בשנה, בחג הסוכות, ייעשה כמים שימוש רוחני טהור.
- ☞ ניסוך המים, המייצג את איחודם של המים התחתונים עם המים העליונים, הנו משל לרצון שלנו להתקרב לה', לסגור את הפער בינינו לבינו.
- ☞ ניסוך המים מבטא גם את שפע המים בבריאה, המסמל את חסדו השופע והאוהב של ה' לברואיו.
- ☞ זמינותם של המים בכל מקום, המייצגת את התורה, מלמדת כי האדם מסוגל להגיע לשלמות רוחנית בעזרת התכונות והכישורים שה' העניק לו, בלי קשר לאמצעיו הכלכליים.

סיכום השיעור

ביצד מלמד אותנו חג הסוכות להיות מאושרים?

כולנו מחפשים אושר. מצער, שהאדם תמיד מחפש אושר מחוץ לעצמו, בשעה שבתוכו מצוי מאגר האושר האמיתי (בדומה לאיכר שמכר את חוותו על מנת למצוא נפט בקנדה). חג הסוכות מלמד אותנו על השמחה מתוך הרעיונות הממלאים את החג המביאים את האדם לאושר טבעי ופנימי.

מהו סוד השמחה הייחודית של חג הסוכות?

ישיבה בסוכה ונענוע ארבעת המינים בעקבות הימים הנוראים מעוררים שמחה עצומה, מתוך הצירוף העשיר של המסרים שהפקנו והפנמנו מקיום המצוות הללו: אנו הוגגים את זכיתנו בדין של ראש השנה ויום כיפור; מעריכים את כוחו ואת אחדותו של עם ישראל; את היופי שבשימוש בגופנו ובמוחנו למטרות נעלות יותר; את שלוות הנפש העולה מתוך ההכרה כי ה' מקיים אותנו, מגן עלינו ומנחה אותנו; את ההבנה כי העולם הזה הוא פרוזודור לעולם הבא; ואת הביטחון שהסוכה מהדירה בנו.

בחברה החקלאית היה חג הסוכות הזמן הטבעי שבו חשים שמחה, משום שתקופה זו מציינת את אסיף היבול אל הבית. בתקופה זו יכולים אנשים לחוש את גודל הברכות שזכו להן. חג הסוכות מגיע בזמן זה כדי למקד אותנו בעובדה כי ה' הוא מקור השפע הגשמי שלנו.

האושר מגיע מתוך כך שמכירים בארעיותו של העולם הזה ולעומת זאת, בנצחיותו של הקשר עם ה'.

חג הסוכות מביא לנו אושר כי אנו מכירים בכך שאנו שולטים בגורלנו ויש לנו מסורת המעוגנת בעבר.

מהי "שמחת בית השואבה"?

במהלך חג הסוכות, ניסכו הכהנים בבית המקדש מים ולא יין. המים נשאבו ממעיין השילוח הסמוך לבית המקדש ולניסוחם על המזבח התלוו נגינה וריקודים משעות הערב ועד למחרת בבוקר. חגיגה זו, הנחשבת שיא השמחה, התרחשה בכל אחד מימי חול המועד סוכות. היום, אנו מנציחים שמחה זו באמצעות שירה וריקודים לצלילי מוזיקה בבתי כנסת ובישיבות ברחבי העולם.

מה פירוש האמירה "מי שלא ראה את שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"?

באמצעות הבנתם של הרעיונות העמוקים העומדים ביסודה של שמחת בית השואבה, ניתן לזכות לתחושה אמיתית של שמחה. בשמחת בית השואבה טמונה סימבוליות קבלית רבה. סימבוליות זו קשורה למים הראשונים שנבראו בששת ימי בראשית. ניסוך המים על המזבח הוא בעצם התאחדות של המים העליונים והמים התחתונים, של העולם הזה והעולם הבא, ומביא לידי ביטוי את רצוננו הפנימי לגשר על הפער בינינו לבין הקדוש-ברוך-הוא ולהתקרב אליו.

שמחת בית השואבה היא מטאפורה להשגת רוח הקודש. רוח הקודש שורה על האדם רק במצב של שמחה.

ניסוך המים היה הקורבן הקדוש ביותר, זרם של אהבה בין ה' לבין עם ישראל.

ניסוך המים מבטא גם את שפע המים בבריאה. שפע זה מסמל את חסדו השופע של ה' כלפי ברואיו.

ביום הכיפורים, התמקדנו כל היום ביצירת אסטרטגיה להגשמת משימתנו בחיים. שמחת בית השואבה מלמדת אותנו כי נוכל להגשים את מטרותינו בלי קשר למושאינו הכלכליים; כשם שהמים הם מצרך זמין לכל אדם, גם אדם עני, כך יש לכל אחד היכולת להגשים את מטרותו בחיים ללא קשר ליכולתו הכלכלית.